

Література

1. Вікова психологія / за ред. Г.С. Костюка. – К. : Радянська школа, 1976. – 271 с.
2. Психологія / под ред. А.Г. Ковалева. – М., 1966. – 450 с.
3. Психологія человека от рождения до смерти. – СПб. : Олма-Пресс, 2002.
4. Психологія і педагогіка: основні положення : навч. посіб. – К. : Ексоб, 2001. – 304 с.
5. Ліфарєва Н.В. Психологія особистості : навч. посіб. / Н.В. Ліфарєва. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 240 с.
6. Хоружа Л. Педагогічна етика вчителя та розвиток мислення молодших школярів / Л. Хоружа // Початкова школа. – 2008. – № 7.

ФОМІН В.В.

ПРИНЦИПИ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ В ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДИТИНИ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ П.Г. РЕДКІНА

У зв'язку з розбудовою національної освіти на перший план у шкільній системі виходить особистісно орієнтований підхід до школярів. Державна національна програма “Освіта (Україна ХХІ ст.)” та Закон України “Про освіту”, “Національна доктрина розвитку освіти” містять основні засади виховання і навчання, положення про перспективний розвиток освіти. В Законі України “Про загальну середню освіту”, зокрема, зазначено, що “...варіативна складова змісту загальної середньої освіти формується загальноосвітнім навчальним закладом з урахуванням особливостей регіону та індивідуальних освітніх запитів учнів (вихованців)” [3].

Для успішного вирішення завдань, поставлених українським суспільством перед освітою, особливо цінним є освітньо-виховний досвід прогресивної педагогіки другої половини ХІХ – початку ХХ ст., коли характерною особливістю розвитку країни були ідеї національно-культурного відродження; під впливом певних змін у суспільстві йшов активний пошук моделі освіти й виховання, здатної задовольнити різнобічні запити особистості.

З огляду на це, цілком зрозумілою є зацікавленість сучасних дослідників і науковців історією розвитку національної педагогіки, оскільки об'єктивний аналіз минулого педагогічного досвіду сприяє подальшому розвитку науки й освіти.

Важливі аспекти становлення і розвитку національної школи України розкрили у своїх працях В. Борисенко, Л. Вовк, М. Євтух, Н. Калініченко, В. Кремень, О. Сухомлинська, М. Ярмаченко та інші. Історію розвитку естетичного виховання, еволюцію його форм і методів розглядали у своїх дослідженнях В. Бутенко, І. Зязюн, С. Мельничук, Н. Миропольська, О. Рудницька, Т. Смирнова та інші.

Окрему галузь досліджень становлять дисертаційні роботи, присвячені науково-педагогічній спадщині видатних педагогів минулого. До такого виду праць належить дисертаційне дослідження А.В. Соколової “Педагогічна спадщина Я.А. Мамонтова з проблеми формування естетичної культури особистості”, де систематизовано ідеї Я.А. Мамонтова щодо формування естетичної культури в навчальних закладах та мистецьких колективах тощо. У кандидатській дисертації О.М. Кін “Проблема навчання й виховання у педагогічній спадщині М.Ф. Сумцова” поряд з іншими питаннями розглядався й внесок вченого у розробку питань естетичного виховання, зокрема, його місця в процесі всебічного розвитку особистості. Педагогічні ідеї та досвід практичної діяльності Г.М. Хоткевича у вихованні естетичної культури особистості досліджувала Н.М. Роман, а проблема естетичного виховання школярів у педагогічній діяльності К.Г. Стеценко висвітлювалась у дисертаційній роботі Є.С. Федотової.

Метою статті є спроба конкретизувати питання з проблеми формування індивідуальної естетичної культури дитини як в освітніх закладах, так і в родинному колі, які розглядав у своїй педагогічній спадщині видатний педагог ХІХ ст. П.Г. Редкін.

Так, наприклад, П.Г. Редкіну належить ряд статей, у яких він аналізує цю проблему. Насамперед, у статті “Що таке виховання?”, поряд з богословськими міркуваннями (автор часто наводить тексти із Святого Письма), педагог прагнув ретельно визначити, що таке виховання, освіта, що таке освіта формальна і реальна, чи може освіта обмежуватися лише повідомленням знань, чи повинна збуджувати ще й певні здібності. Він неодноразово підкреслював, що “виховання не повинне полягати в зовнішньому, тобто механічному наповненні вихованця різними відомостями, етичними правилами тощо, воно не може обмежуватися й тільки збудженням внутрішніх сил, воно повинне повідомляти необхідні знання та формувати навички”. Зокрема, в статті “Перше знайомство дітей з природою” П.Г. Редкін намагався показати, що саме природа є тим чинником, який допомагає дітям долати труднощі в навчанні. На його думку, це відбувається тому, що у дітей під час спілкування з природою розвиваються такі якості, як спостережливість, увага, окомір. Підкреслюючи це, видатний педагог писав: “Які дорогоцінні засоби мають у своєму розпорядженні діти і як багато вони встигають у навчальних закладах, у яких батьківською турботою збуджено співчуття до природи, і які ще в родинному колі звикли самі спостерігати і пояснювати будь-які явища, порівнювати здобуті факти та розмірковувати про них!” [1, с. 28].

Указуючи на те, що перші естетичні поняття дитина одержує за допомогою зовнішніх почуттів, коли відчуття є ще невизначеним і таємним, П.Г. Редкін наголошував, що батьки повинні звертати особливу увагу на розвиток головних зовнішніх почуттів – зору і слуху. З цією метою потрібно бавитися з дитиною, показуючи їй, наприклад, різнобарвні кульки, причому різні за розміром, різні кубики, картинки, щоб таким чином виробляти певне відчуття форми, фігури тіла, величини і кольору. Під час прогулянки, зауважував він, слід звертати увагу дитини на різні звуки, що є у природі, спонукати розпізнавати їх. Оскільки улюбленими звуками для дитини після голосу матері є звуки тварин, то, на думку педагога, треба прислухатися до них і наслідувати їхньому співу, щебетанню, крику, звертати увагу і на такий різновид звуків, як дзюркіт, шум, свист, і тоді “слух не буде провідником страху”, з’явиться інтерес перед невідомим, непізнаним. У розвитку індивідуальних естетичних якостей у дитини, вважав педагог, велике значення має дотик. Про це свідчить те, що дитина має нездоланне бажання торкатись усього, що бачить. Щоб ефективніше розвивати індивідуальні естетичні якості дитини засобами дотику, П.Г. Редкін радив організовувати, наприклад, таку гру, як “Сліпий купець”, де діти, по черзі, із зав’язаними очима, вгадували б квіти за запахом, їжу за смаком, різні предмети на дотик. За спостереженнями педагога, діти грають у подібні ігри дуже охоче і з користю, розвиваючи свій індивідуальний дотик, нюх, смак тощо [2, с. 117–118]. Таким чином, батьки повинні вже змалечку розвивати у дітей зовнішні почуття, бо це, на думку педагога, допоможе кожній дитині більш глибоко відчувати красу природи, дасть можливість розвинути в собі яскраві естетичні враження.

Цікаві думки висловив П.Г. Редкін щодо розвитку естетичних почуттів під час екскурсій з дитиною на природі. Так, при розгляданні квітів виробляються уявлення про їх прекрасні форми, а кращим засобом зацікавити дитину і, таким чином, посилити її уважність є, на думку педагога, попередній батьківський натяк на те, що вони разом підуть дивитися, “чи піднялися маленькі зелені діточки з їхньої чо-

рної постелі”. Тоді дитина охоче і з зацікавленістю буде розглядати рослини в полі. Через деякий час можна знову піти з дитиною в поле, попередньо запитавши: “Що тепер роблять наші зелені діточки?”. Таке спостереження, вважав педагог, ефектніше впливає на індивідуальне естетичне виховання дитини, привчає з раннього віку бачити розвиток, красу і зміну в природі. Він переконував, що, коли розглядати раз у тиждень те саме дерево, те саме поле, чи те саме курча і при цьому зміцнювати набути уявлення і почуття про них у розмовах, розповідях, то ці знання стануть для дитини дійсним, щирим духовним надбанням [2, с. 120]. Таку саму роботу, на його погляд, може проводити й учитель, бо має можливість поступово виявляти індивідуально-естетичні якості кожного з вихованців.

Прекрасні приклади для розвитку в дитини індивідуальних естетичних почуттів наводив П.Г. Редкін у своїй статті “Діти руйнують, щоб створювати”. Так, наприклад, якщо дитина до всього, що бачить, хоче неодмінно доторкнутися, зруйнувати, наприклад, зачісуючи чи переодягаючи ляльку, псує її перуку чи рве сукню, то не варто при цьому карати дитину, а навпаки, слід радіти цій зацікавленості і намагатися спрямовувати інтерес дитини в потрібне русло. Тоді не буде у дитини натяку на руйнування, попередньо не намагаючись щось створювати зі зруйнованого. “Діти і руйнують для того, щоб створити по-своєму”, – вважав педагог.

Спілкуючись із багатьма батьками, П.Г. Редкін зустрічав і таких людей, що дають іграшки дітям тільки в день якого-небудь свята і при суворому нагляді. Стурбований цим, педагог наголошував, що, не розвиваючи належним чином своїх естетичних почуттів, діти хворіють, стають духовно бідними, байдужими, морально бездушними від бездіяльності, й усе через те, що батькам шкода дорогих іграшок. Щоб у дитини не відбувався такий духовний занепад, вказував педагог, можна дати їй дешеві іграшки чи просто матеріал, із якого можна було б зробити усе, що заманеться: пісок, глину, кацалку, різнокольоровий папір тощо. Граючись піском, глиною, воском, будуючи що-небудь із дерев’яних цеглинок чи малюючи на дошці, на папері; розфарбовуючи картинки чи плетучи з різнобарвних папірців, дитина буде розвиватися естетично, зможе таким чином урізноманітнити гру, навчиться створювати щось, набуде здатності діяти, набуде певних знань і вміння. Вона буде задоволена собою, тому що “творчість – божественний нектар, що впливає однаково вічно як на життя старців, так і на дітей” [2, с. 126].

Багато цікавих ідей стосовно індивідуального розвитку особистості виклав педагог і у своїй статті “Навчання співу”. “Спів – це ключ, яким відкривається вхід до таємничого світу індивідуальних душевних почуттів людини” – таку характеристику надавав педагог виховній ролі співу [2, с. 152]. На його думку, завдання й мета співу полягає в тому, що він дає можливість дитині пробудити свою душу, збагатити уяву, розширити душевний горизонт, збудити фантазію. Вихована засобами музики дитина не буде шукати задоволення в низьких та нечистих насолодах, а навпаки, здобуде чисті помисли, знайде душевний спокій, рівновагу, душевні веселощі, тихі, чисті, небесні, вказував П.Г. Редкін. Навчання співу змушує учня зосередити свою увагу, розвинути слух і здатність тонко відчувати зміну характеру, тону, динаміки. Спів для учня, на думку П.Г. Редкіна, є не тільки предметом його вивчення, а й предметом насолоди. Із цього педагог виводить нове виховне значення співу: “Звичайно, залежно від того, чим людина насолоджується, можна судити про її характер та індивідуальність” [2, с. 155].

Намагаючись розкрити в кожній особистості індивідуальні естетичні якості, педагог дійшов висновку, що діти різняться між собою як натури художні й нехудож-

жні. В кожному класі є учні, які хоча прямо і не показують своєї відрази до музики, проте стикаються з деяким опором: такі натури нехудожні, і за це не слід їм дорікати. Вони, на думку педагога, можуть носити у своїй душі такі ж світлі почуття, як і натури художні, але мають меншу потребу показувати і виражати свої почуття. Зосереджуючи увагу на таких дітях, П.Г. Редкін зауважував, що слід працювати з такими дітьми і виводити їх із внутрішнього зосередження, розкривати їхні глибинні душевні почуття. Більш дієздатним для цього є спів хором, оскільки “діти не відважуються співати поодиноці, однак з іншими співають доволі жваво” [2, с. 157].

Є в класі й такі діти, наголошував П.Г. Редкін, про почуття яких не можна сказати, що вони більш глибокі чи сильніші, але вони мають потребу їх виразити, повідомити всім про свої внутрішні почуття – це, на думку педагога, натури художні. Спів у хорі на них впливає благотворно: пом’якшує різкість, грубість, виховує стриманість. Таким чином, переконавшись у важливому значенні співів, педагог зауважував, що це є справжнім підґрунтям духовного збагачення людини та важливим і значущим у формуванні індивідуальної естетичної культури. Зрівноважування сил поєднує волю кожного окремого співака в спільну волю; почуття одного учня запалюється почуттям іншого, “збирається в одне ціле і розливається однаково, як на всіх, так і на кожного”. Проте, наголошував П.Г. Редкін, тут важливо вчителю бути уважним до кожної окремої особистості, розвиваючи саме її індивідуальність.

Отже, з вищезазначеного можна зробити певні **висновки**, що принципи індивідуального підходу в естетичному вихованні дитини, за П.Г. Редкіним, тісно пов’язані з принципом природовідповідності. Основний зміст цього розкривається в урахуванні вікових та індивідуальних особливостей дітей. Реалізація цього принципу означає, що умови роботи в колективі повинні використовуватись для того, щоб забезпечити повноцінну активність кожного учня у засвоєнні ним знань, умінь і навичок (заохочення, навіювання віри, упевненості у своїх силах, взаємодопомога тощо). Таким чином, педагогічні настанови видатного педагога є актуальними для сьогодення, оскільки, на нашу думку, ґрунтуються на прагненні якнайкраще розвинути творчі сили і здібності кожного вихованця на основі глибокого знання індивідуальних особливостей, духовного світу, інтересів, прагнень, здібностей і можливостей особистості, здатні розвинути в кожній дитині етичну свободу, самостійність, індивідуальні естетичні здібності тощо. “Хто не зігрітий цією ідеєю, той не може називатися вихователем у повному розумінні цього слова” [1, с. 28].

Література

1. Редкін П.Г. Перше знайомство дітей з природою / П.Г. Редкін // Сім’я і школа. – 1971. – № 3. – С. 28.
2. Редкін П.Г. Избранные педагогические сочинения / П.Г. Редкин. – М. : Учпедгиз, 1958. – С. 117–118; 120; 126; 152; 155; 157.
3. Закон України “Про загальну середню освіту” із змінами від 4 червня 2008 р. № 651-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.osvita.org.ua/pravo/law_02/part_03.html.

ХАРКІВСЬКА А.А.

РОЛЬ КМСОНП ТА СИСТЕМИ ЗАЛІКОВИХ ОДИНИЦЬ У ПІДВИЩЕННІ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У комюніке Берлінської конференції (2003) підкреслюється важливість усіх елементів Болонського процесу для створення загальноєвропейського простору вищої освіти, особлива увага приділяється розвитку ефективних систем забезпе-